

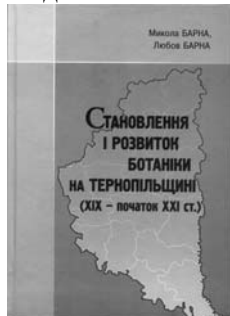
ІЗ КНИГИ МИКОЛИ БАРНИ, ЛЮБОВІ БАРНИ. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК БОТАНІКИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ (XIX – ПОЧАТОК XXI СТ.): МОНОГРАФІЯ / М. М. БАРНА, Л. С. БАРНА. – ТЕРНОПІЛЬ: ТЗОВ “ТЕРНОГРАФ”, 2015. – 240 С.

ПЕРЕДМОВА

Благословенна Тернопільщина великими людьми, які залишили “свого духа печать” у різноманітних ділянках науки та культури, і то не провінціального, і не тільки українського, а європейського, світового рівня.

Олег Купчинський

Майже на 195 кілометрів із півночі на південь і на 129 кілометрів із заходу на схід розкинулись простори Тернопільщини, займаючи площу 13,8 тис. кв. км, що становить 2,3 % території України. Населення області нараховує 1142 тис. чоловік, що складає 2,3 % від його загальної чисельності в Україні. Тернопільська область займає західну частину Подільського плато, межуючи на півночі з Рівненською, на півдні з Чернівецькою, на південному заході з Івано-Франківською, на заході з Львівською областями України. В адміністративно-територіальному відношенні Тернопільська область поділяється на 17 адміністративних районів. В області нараховується 18 міст, 17 селищ міського типу і 1022 села. Адміністративним центром області є місто Тернопіль з населенням близько 230 тис. жителів. Через регіон проходять важливі транспортні артерії, що з’єднують Україну з країнами Європи.

В області понад 400 територій та об’єктів природно-заповідного фонду. На півночі вирізняються Кременецькі гори, а далі на південь тягнеться пасмо кам’янистих Товтрів або, як їх ще називають, “Медобори”. Останні вражають величчю широколистяних ясенєво-дубових, липово-дубових, грабово-дубових лісів. По Тернопільщині проходить північно-східна межа поширення бука лісового (бука європейського) – *Fagus sylvatica* L. в Україні. Флора області налічує близько 1560 видів вищих судинних рослин, серед яких чимало рідкісних рослин та ендемів та близько 100 видів, занесених до Червоної книги України. Рослинний світ (2009). Окрім того, Тернопільщина славиться Кременецьким ботанічним садом (1806) – другим після ботанічного саду Харківського університету (1804), що в минулому належав до кращих ботанічних садів Європи, а відтак став основою для створення Ботанічного саду імені академіка О. В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Хоростківським дендрологічним парком загальнодержавного значення, Гермаківським дендрологічним парком загальнодержавного значення, Голицьким ботанічним заказником. Волино-Поділля та Тернопільщина впродовж понад двох століть привертала і привертають до себе увагу фахівців різних галузей ботанічних знань, зокрема: флористів, систематиків, геоботаніків, морфологів, цитоембріологів, анатомів, фізіологів рослин, екологів, спеціалістів з охорони рослинного світу та знавців історії ботанічної науки [77, 107, 158].

Тернопільщина славиться своїми визначними уродженцями, які прославили край не тільки в Україні, а й за кордоном. На Тернопільщині народилися фізик Іван Пулюй, академіки Володимир Гнатюк, Іван Горбачевський, Станіслав Дністрянський, Кирило Студинський, Нобелівський лауреат у галузі літератури Шмуель Йосеф Агнон, професори Іван Верхратський, Степан Генсірук, Сергій Шевченко. Тут розквітнув талант співачки світової слави Соломії Крушельницької та багатьох інших діячів української і світової науки та культури.

Історія становлення та розвитку ботаніки на Тернопільщині сягає початку XIX століття і тісно пов'язана з містом Кременцем Тернопільської області. Сьогодні дослідження в різних галузях ботанічної науки значно розширилися і поглибилися, що сприяло збагаченню новими даними різних розділів ботаніки, зокрема таких як: біохімія рослин, цитологія, каріологія, ембріологія (порівняльна, експериментальна та екологічна), цитоембріологія, гістологія, гістохімія, органографія, екологія рослин, флорогенетика, хорологія, урбанофлора, екосистемологія, геосоціосистемологія, созологія, середовищезнавство та ін. [16, 17, 19, 20, 33-35].

Водночас у літературі відсутні зведення щодо розвитку ботаніки на кафедрах багатьох класичних і профільних університетів (педагогічних, аграрних, медичних, фармацевтичних, лісотехнічних) та інших вищих навчальних закладів. Тому існує гостра потреба у виданні, яке б узагальнило становлення та розвиток ботаніки та проведення ботанічних досліджень на Тернопільщині в минулому (Волинська гімназія, Кременецький лицей, Кременецький ботанічний сад, Кременецький державний учительський інститут, Кременецький державний педагогічний інститут, Кременецький педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка, Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут імені Тараса Шевченка) і сучасний стан розвитку ботаніки та ботанічної науки на кафедрі ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка [8–13, 121, 122, 138].

Підведення підсумків більш, ніж за 200-річну історію ботанічних досліджень на Тернопільщині, навчальних, наукових та науково-методичних досягнень за цей період та накреслення найголовніших напрямків подальшого розвитку ботанічної науки, а також визначення перспектив розвитку ботаніки на майбутнє є відповідальною справою. Передусім потрібно дати аргументовану відповідь на питання – які саме досягнуті результати навчальної діяльності, науково-дослідної роботи, які створені наукові школи, або в цілому, які важливі події віддзеркалюють сутність ботаніки за цей період? У контексті історико-культурного розвитку Тернопільщини в пропонованій монографії розглядаються питання функціонування освіти і ботанічної науки краю, починаючи з 1805 року до сьогодення. Особливий акцент зроблено на становленні та розвитку ботаніки в її історичних аспектах, проблемах підготовки вчителів біології в минулому і сьогодні. Окремий розділ присвячений висвітленню внеску видатних особистостей ботаніків і природознавців, які тут зростали або творили, а останній – розгляду й аналізу наукових праць, присвячених різним аспектам ботанічної науки.

Монографія розкриває складний шлях становлення та розвитку ботаніки на Тернопільщині, показує, що в цій справі за більш, ніж 200-річний період нагромаджено великий досвід, який у поєднанні із сучасним станом ботанічної науки на кафедрі ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Кременецького ботанічного саду, біологічного факультету Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка є вагомим здобутком.

До сьогоднішнього дня така узагальнююча праця щодо становлення, розвитку ботаніки та проведення ботанічних досліджень на Тернопільщині не видавалася. Певною мірою заповнити цю прогалину покликана пропонована монографія. При її підготовці були використані монографії, довідники, словники, періодична література з різних галузей ботаніки та архівні матеріали.

Автори усвідомлюють, що видання не позбавлене недоліків і далеко не повне. Тому будемо вдячні всім за критичні зауваження та побажання, які можна буде врахувати при повторному його виданні. Пропонована монографія розрахована на науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, магістрантів і студентів біологічних факультетів, учителів-біологів, працівників з екології та охорони природи, а також усіх, хто цікавиться ботанікою та історією її розвитку.

Маємо слухну нагоду висловити подяку професорові В. І. Чопику за обговорення формату цього видання, за детальну рецензію та критичні зауваження до рукопису монографії, а також професорам Л. О. Тасенкевич і В. І. Парпану за рецензії і корисні поради. Окрім того, складаємо щирю подяку В. О. Шиманській за цінні поради щодо уточнення деяких важливих подій, що торкалися становлення та розвитку ботаніки на Тернопільщині, а також усьому професорсько-викладацькому персоналу кафедри ботаніки та інших установ за надані матеріали та наукові праці, що збагатили фактичний матеріал і підняли науковий рівень монографії.

Микола Барна, Любов Барна,
січень 2015 року, Тернопіль